

Natuurlijkheid

Piet Schipper

Al vanaf de eerste initiatieven om natuur te beschermen wordt onder ecologen en natuurbeschermers een debat gevoerd over de beste methode: moet je inzetten op behoud van waarden of op het stimuleren van natuurlijke processen? In de planning van het natuurbeheer wordt deze discussie soms platgeslagen met het onderscheid tussen procesbeheer en patroonbeheer, oftewel uitsluitend aandacht voor soorten dan wel voor processen. Vaak lijkt het er op dat je alleen voor of tegen mag zijn; het debat is met name in de afgelopen twee decennia principieel en vinnig gevoerd. Tegenwoordig kijken de meeste beheerders hier echter veel genuanceerder tegenaan.

Het genoemde onderscheid is veel te simpel: overal zijn patronen en processen te onderscheiden, en overal spelen soorten een rol. Beekdalhooilanden zijn even afhankelijk van grondwater als meer natuurlijke moerassen. Voor de meer natuurlijke ecosystemen is juist de volledigheid van soorten een belangrijk gegeven. Verder is er in ons land geen duidelijk verschil tussen natuurlijke en halfnatuurlijke landschappen. Alle landschappen zijn door de mens beïnvloed en zijn in de loop der eeuwen altijd op wisselende wijze in meer of mindere mate gebruikt. Onze natuurgebieden kennen een verleden van gebruik door boeren, waardoor zowel de samenhang tussen soorten, de samenhang in abiotische processen als de samenhang tussen soorten en abiotische processen fundamenteel is gewijzigd ten opzichte van een nagenoeg natuurlijke situatie. Het landschap waarin de natuurgebieden liggen functioneert structureel anders dan onder natuurlijke condities. Om die reden kan er bij natuurherstel of -ontwikkeling ook nooit sprake zijn van herstel van een vroegere situatie. De omgeving van natuurgebieden is daarvoor te veel en onomkeerbaar veranderd. De keuze als beheerder bestaat uit iets meer of minder menselijk ingrijpen, ten behoeve van bestaande waarden, en iets meer of minder toelaten van natuurlijke processen, in zoverre dit mogelijk is, maar beide aspecten spelen een rol. De referentieperiode is belangrijk, waarbij de prehistorie als referentieperiode voor een volledig natuurlijk systeem kan gelden.

Voor ecologen zoals ik, adviseur in het natuurbeheer, is door dit debat de prangende vraag ontstaan of we in onze adviezen kunnen uitgaan van referenties uit voorbeeldgebieden. Of accepteren we gewoon wat de natuur er zelf van maakt? Mijn idee daarover is dat we tot op zekere hoogte iets kunnen met de bestaande kennis, maar dat we heel veel niet weten. Ons onderzoek vindt vooral plaats in halfnatuurlijke ecosystemen, omdat veel van de te beschermen soorten daarin voorkomen. We zijn ook nog niet zo lang geleden begonnen met het ontwikkelen van meer natuurlijke systemen. Twintig tot dertig jaar is kort als het gaat om natuur. De evolutie van bossen en hoogvenen duurt eeuwen. En in veel gevallen zijn die meer natuurlijke systemen niet van begin af aan systematisch gevolgd. Al met al hebben we veel inzicht in de processen die hebben geleid tot achteruitgang van de natuur, maar weinig ervaring met wat herstel van processen op landschapschaal op langere termijn oplevert. We kunnen heel vaak niet goed voorspellen wat een daarop beoogde inrichting gaat opleveren.

Ik wil daarmee niet de nieuwe opgedane kennis bagatelliseren. Er is prachtig onderzoek verricht naar herstel- of ontwikkelstrategieën en daaruit zijn veel nieuwe inzichten ontstaan. Zonder dit onderzoek waren er veel meer fouten gemaakt in het natuurbeheer en was er veel meer verloren gegaan. Maar een theoretisch model kan ook oogkleppen geven. Alleen de resultaten die passen in de theorie worden gebruikt; andere zaken worden opzij gelegd. Dat is jammer, want juist het onverwachte kan tot meer inzicht leiden. Enige bescheidenheid over onze kennis zie ik dan ook als een deugd. Het onbekende leidt tot verwondering en juist daarvoor ontstaan nieuwe inzichten.

Kennisvermeerdering ontstaat alleen via maatregelen, monitoring, en evaluatie van de ontwikkelingen en vervolgens bijstelling van de maatregelen. Onzekerheden accepteren en in het veld en volgen wat de natuur ervan maakt, is wat mij betreft de juiste manier om verder te komen en meer inzicht te verwerven over meer natuurlijke systemen in ons land. We moeten simpelweg constateren dat we op dit moment te weinig weten van nagenoeg natuurlijke ecosystemen in Nederland. Alleen door te doen kunnen we meer leren. Daarbij hoort dan wel onderzoek naar de veranderingen die optreden.

Effectiviteit van vervolfbeheer na afplaggen van voedselrijk grasland in het Drentsche Aa-gebied

J. P. Bakker, Y. de Vries & C. Smit

INTRODUCTIE

Afplaggen wordt in het natuurbeheer vooral toegepast waar een beherende organisatie bemeste landbouwgrond wil transformeren tot een voedselarm terrein waar bijbehorende vegetatie weer een kans krijgt. Om bosvorming te voorkomen zijn na afplaggen vaak beheermaatregelen nodig, zoals beweiden of hooien. Gezien de hoge kosten van afplaggen is het van belang na te gaan hoe effectief die verschillende beheermaatregelen na afplaggen zijn. In dit artikel vergelijken we de maatregelen niets doen, beweiden en maaien over een periode van 15 jaar sinds het afplaggen in het terrein De Heest in het Stroomdallandschap Drentsche Aa.

Vaak worden effecten van maatregelen bestudeerd nadat een ingreep heeft plaats gevonden. Het is echter beter te beginnen met monitoren vóórdat de ingreep plaats vindt. In het onderhavige geval kenden we de ontwikkeling van de vegetatie bijna 20 jaar voordat geplagd werd.

HET STUDIEGEBIED

Het proefgebied De Heest ligt bij de samenkomst van het Taarlosche Diep en het Gastersche Diep tussen Taarlo en Oudemolen. De Heest is een zandplateau tussen de beide beekdalen met een hoger gelegen top (rond 6,40 m + NAP) en een flank (rond 5,60 m + NAP) naar het beekdal van het Taarlosche Diep. Volgens Zomer et al. (2010) heeft De Heest eeuwenlang als gemeenschappelijke weidegrond gefungeerd. Dit geldt echter niet voor de top van het plateau. In het bodemprofiel van de top bestaat de bovenste 50 cm uit donkere esgrond op dekzand, hetgeen erop wijst dat het hoogste deel van de Heest als akker in gebruik is geweest. Langs de flank bestaat het bodemprofiel tot 25 cm uit dekzand met veel organisch materiaal, neigend naar veenvorming, met daaronder van 25-40 cm een uitgeloopte horizont. Het is aannemelijk dat tot het begin van de twintigste eeuw droge heide op de top en vochtige heide op de flank heeft gestaan en daarvoor, als natuurlijke vegetatie, hier bos heeft gestaan.

De percelen waarin het experiment plaats vond werden in 1976 aangekocht door Staatsbosbeheer en sedertdien beweid met schapen en niet meer bemest. Het was de bedoeling door verschralling heide of heischraal grasland te herstellen. Vanaf 1979 vond beweiding plaats met koeien (ca. 1/ha). De vegetatie had toen nog alle kenmerken van een bemest grasland: *Lolium perenne* domineerde het weiland (Bakker et al. 1991).

VEGETATIEONTWIKKELING VÓÓR AFPLAGGEN

We volgden de ontwikkeling van de vegetatie op De Heest gedurende het verschrallingsbeheer in een transect van de top van het plateau naar de beek (Bakker et al. 1991). Hier worden de veranderingen beschreven aan de hand van twee permanente kwadraten (2m x 2m), waarvan één op de top en één op de flank van het plateau ligt. Beide proefvlakken zijn gevolgd vanaf 1978. Deze kwadraten